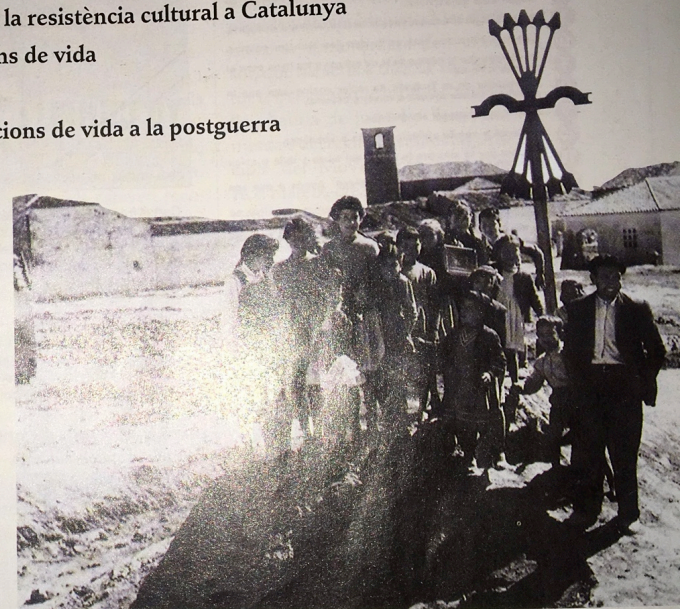

10 El primer franquisme (1939-1959)

- El franquisme: un règim feixista
- La política exterior
- L'oposició a l'Estat franquista
- El franquisme a Catalunya
- L'oposició política i la resistència cultural a Catalunya
- Població i condicions de vida
- L'autarquia
- DOSSIER: Les condicions de vida a la postguerra

▷ Durant el franquisme, el jou i les fletxes, emblema de Falange, va ser col·locat a l'entrada de tots els pobles i ciutats d'Espanya.

Acabada la Guerra Civil, el general Franco va consolidar la seva dictadura personal i va establir un règim polític que, sense a penes canvis, va durar fins a la seva mort, l'any 1975. En aquesta unitat estudiarem els principis ideològics i les bases socials en què es basava la dictadura franquista. Coneixerem la repressió política i cultural que va imposar, així com les privacions de tot tipus que va haver de patir bona part de la població. A Catalunya, a més de la repressió política, Franco va prohibir qualsevol expressió pública de la llengua i de la cultura catalanes. La unitat s'acaba l'any 1959, perquè aquesta data marca el començament d'un període de desenvolupament econòmic que arribà fins a començaments dels anys setanta.

◁ Franco saluda les tropes italianes en la desfilada de la victòria celebrada el 19 de maig de 1939 a Madrid.

El franquisme: un règim feixista

Los 18 puntos de la mujer de F. E. T. y de las J.O.N.S.

- 1 A la Aurora, eleva tu Corazón a Dios y piensa en un nuevo día para la Patria.
- 2 Ten Disciplina, Disciplina y Disciplina.
- 3 No comentes ninguna orden cumplida sin vacilar.
- 4 En ningún caso, y bajo ningún pretexto, te excuses de ningún acto de servicio.
- 5 A ti ya que no te corresponde la acción, anima a cumplir.
- 6 Que el hombre que está en tu vida sea el mejor patriota.
- 7 No olvides que tu misión es la de educar a tus hijos para el bien de la Patria.
- 8 La angustia de tu Corazón de mujer compénsala con la serenidad de que ayudas a salvar a España.
- 9 Obrar alegremente y sin llutear.
- 10 Obedece y con tu ejemplo enséñale a obedecer.
- 11 Procura ser tú siempre la rueda del carro y deja a quien deba ser su gobierno.
- 12 No busques destacar tu personalidad. Ayuda a que sea otro el que sobresalga.
- 13 Ama a España, sobre todo, para que puedas inculcar su amor a otros.
- 14 No esperes otra recompensa para tu esfuerzo que la satisfacción propia.
- 15 Que las hazas que forman la Falange estén cimentadas en un común anhelo individual.
- 16 Lo que hagas supérate al hacerlo.
- 17 Tu entera animará para vencer.
- 18 Ninguna Gloria es comparable a la de haber dado todo por la Patria. Mujer que aun tienes influencia por tu exultante femineidad sobre el hombre, si quieres cumplir este plan, te Patria, una vez más, deberá a ti no sólo su salvación, sino su prosperidad. Animo, mujer, a cumplir ignoradamente y en silencio tu nueva y gloriosa misión.

El règim franquista

Acabada la Guerra Civil, Franco, contràriament a allò que molts pensaven, consolidà i incrementà el seu poder. Inicialment, l'**organització i la simbologia del règim franquista** es basaven en el nazisme alemany i, sobretot, en el feixisme italià. Com en aquests països, el lideratge del dictador —que s'anomenava **caudillo**— era indiscutit, i qualsevol càrrec de l'Estat li havia de jurar fidelitat. Franco era, aleshores, cap d'estat, cap de govern, cap de l'únic partit polític permès i generalíssim dels exèrcits.

Hi havia, a més, un únic partit —Falange Española Tradicionalista y de las JONS—, una única organització sindical permesa —Organización Sindical Española— i una asso-

Cartell franquista publicat després de la guerra que fa referència als subsidis que rebien les vídues i orfes del bàndol nacionalista. Els del bàndol republicà n'estaven exclosos.

Decàleg de la dona falangista. Durant el franquisme la dona havia de tenir un paper clarament subordinat al de l'home.

ciació encarregada d'enquadrar tot el jovent des dels set anys —el **Frente de Juventudes**—, així com un estricte control estatal de l'economia i la propaganda. D'altra banda, la separació i independència dels tres poders era inexistent, perquè l'executiu, presidit per Franco, predominava sobre els altres dos. El poder legislatiu —les **Corts Espanyoles**, creades l'any 1942— tenia escassíssimes atribucions perquè era un simple òrgan deliberant que aprovava les lleis i estava format, a més, per procuradors addictes al règim.

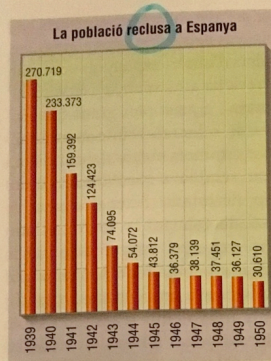
Des d'un **punt de vista social**, el franquisme tingué des del primer moment l'adhesió de tots els sectors conservadors de la societat espanyola que s'havien oposat a les reformes que la República havia intentat introduir. La **pagesia** de

Navarra i Castella constituí, des del començament, un ferm puntal del règim, mentre que sempre fou feble la implantació del franquisme en els nuclis industrials, especialment Catalunya i el País Basc. Els grans terratinents, la burgesia industrial i financera, un sector important de les classes mitjanes urbanes, la major part del funcionari —que prèviament havia estat depurat— i, evidentment, l'exèrcit constituïen el fonament sociològic del règim franquista.

També va ser molt important el suport gairebé incondicional que, des del primer dia, va rebre de l'**Església catòlica**. Això no obstant, hi hagué excepcions importants: la major part de la clerecia basca es mantingué allunyada del règim i, a Catalunya, algunes personalitats de l'Església van criticar la dictadura franquista, especialment per la repressió indiscriminada que exercia contra els oponents polítics i les cultures de les nacionalitats.

Un Estat repressiu

La dictadura franquista no deixà cap esclatxa de participació i ni tan sols d'expressió per a l'oposició. Tots els partits polítics, així com els sindicats i, en general, qualsevol associació que defensés postulats polítics, econòmics, culturals o socials diferents dels que volia el règim, van ser prohibits i perseguits. La **repressió** es dirigí, en primer lloc, a tots els grups que havien lluitat contra l'exèrcit franquista, però també va afectar totes aquelles persones que, sense militar en cap organització, havien tingut una trajectòria professional o social que no s'adeia amb la ideologia del nou règim. Els **més perseguits** foren republicans, comunistes, socialistes, anarquistes i separatistes, denominació amb què el franquisme designava totes aquelles persones que reivindicaven l'autonomia de Catalunya o del País Basc, o que defensaven, simplement, el manteniment de les llengües i les cultures autòctones.

Les darreres investigacions situen en 550.000 el nombre de presos polítics que hi havia l'any 1939. Aquesta xifra inclou, a més dels empresonats, els detinguts en camps de concentració, els batallons disciplinaris i els treballs en zones devastades.

Per tal de fer més efectiva la repressió, el règim es dotà de **mecanismes jurídics**, com ara la **Ley de represión contra la masonería y el comunismo** i la **Ley de seguridad del Estado**. Milers de persones van ser depurades, van anar a la presó o, en el major dels casos, van perdre la feina. Davant d'aquesta situació, no ha d'estranyar gens que les presons estiguessin plenes a vessar de **detinguts polítics** —270.000 el 1939— i que el nombre de sentències de mort fos molt elevat. La repressió es donà a tots els nivells, però el **funcionari** en general i l'ensenyament en tots els seus graus foren dos àmbits on la repressió va ser especialment intensa.

Uns retocs de maquillatge

Acabada la Segona Guerra Mundial amb la derrota de les potències feixistes, el règim de Franco hagué d'iniciar una certa transformació i abandonà les formes més feixistes, com la salutació amb el braç alçat. En aquest context, l'any 1945 es va aprovar una llei fonamental, l'anomenat **Fuero de los españoles**. El **Fuero** recollia, si més no formalment, els drets essencials reconeguts en qualsevol constitució: la igualtat davant la llei; el dret a l'e-

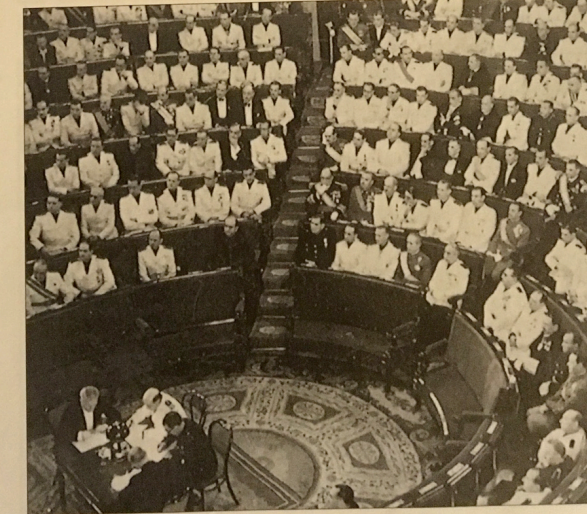

ducació; el dret al treball; la tolerància religiosa —tot i que el catolicisme era la religió oficial de l'Estat i gaudia de la seva protecció i suport econòmic—; l'exercici dels drets d'expressió, reunió i associació; la inviolabilitat del domicili; etc. Però, en realitat, molts d'aquests drets només estaven reconeguts sempre que exercir-los no anés en contra del règim franquista. A més, el **Fuero** imposava un seguit de deures, entre els quals hi havia la lleialtat al cap de l'Estat.

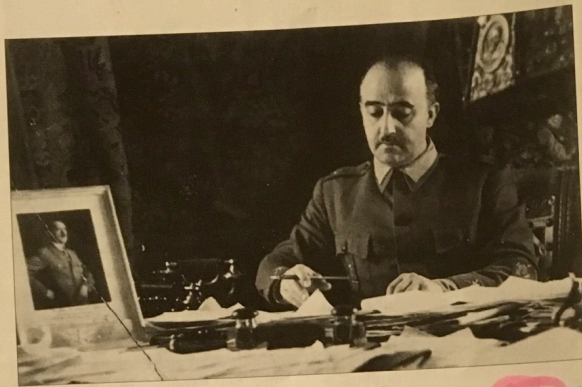
L'any 1947 les Corts aprovaren la **Ley de sucesión a la jefatura del Estado**, que definia Espanya com un «Estat catòlic, social i representatiu» que es constituïa en regne. La

Llei de successió atorgava a Franco el poder vitalici i deixava a les seves mans el nomenament del successor, que ho seria a títol de rei. El futur rei, segons que establia aquesta llei, hauria de jurar les lleis fonamentals del règim i lleialtat als principis del Movimiento Nacional. Així mateix, creava dues noves institucions: el Consell de Regència, encarregat de facilitar la successió en cas de mort de Franco, i el Consell del Regne, que tenia una funció consultiva per al cap de l'Estat.

El maig de 1958 es va promulgar la **Ley de principios fundamentales del Movimiento Nacional**, que confirmava les bases no democràtiques del règim franquista.

La política exterior

El franquisme i la Segona Guerra Mundial

En esclatar la Segona Guerra Mundial (setembre de 1939), el govern franquista proclamà, malgrat les simpaties que el règim tenia envers Alemanya, la **neutralitat** d'Espanya en el conflicte. Però l'entrada d'Itàlia en la guerra provocà un canvi d'actitud de les autoritats franquistes. Es-

panya es declarà **país no bel·ligerant**, qualificatiu que significava que, si bé Espanya no entrava en la guerra, tenia clares preferències per les **potències de l'Eix**.

Així, la major part de la premsa espanyola va ser declaradament germanòfila; els espies alemanys i italians van actuar amb plena llibertat a Espanya; el govern espanyol donà tota mena de facilitats

per a l'avitallament als ports espanyols dels submarins alemanys; milers d'obres espanyols van anar a treballar a Alemanya, i es van exportar a aquest país grans quantitats de minerals d'interès militar. En els primers mesos del conflicte, quan semblava que Alemanya, un cop derrotada França, estava a punt de guanyar la guerra, el govern espanyol estigué disposat a entrar en el conflicte; però exigia d'Alemanya una immensa quantitat d'armament i d'aliments, així com Gibraltar i altres territoris al nord d'Àfrica, reivindicacions que Alemanya va considerar exagerades i no acceptà. En l'entrevista que Franco i Hitler van mantenir a **Hendaia** (23 d'octubre de 1940), Franco es comprometé vagament a entrar en la guerra, però mantingué les seves peticions. En realitat, els alemanys estaven poc interessats en l'entrada d'Espanya en el conflicte, perquè la situació de ruïna econòmica en què es trobava el país podia ser més aviat un destorb que no pas una ajuda. Uns quants mesos més tard, el 12 de febrer de 1941, Franco s'entrevistà amb Mussolini a Bordighera (Itàlia), però tampoc no es concretà la data de l'entrada d'Espanya en la guerra.

L'atac nazi a la Unió Soviètica, el juny de 1941, decidí el govern franquista a enviar, en suport d'Alemanya, un cos de voluntaris (la **Divisió Azul**). Format per 18.000 homes, majoritàriament falangistes, aquesta divisió actuà en el front de Leningrad i va sofrir uns 5.000 morts i centenars de presoners. Però l'evolució de la guerra modificà les decisions del govern espanyol. El desembarcament angloamericà a nord d'Àfrica, la derrota alemanya a Stalingrad i la invasió aliada de Sicília van capgirar el curs de la guerra i van fer que Espanya tornés a l'estatus de país neutral. A més, major part d'efectius de la Divisió Azul van ser retirats. Això no obstant, durant molt de temps Espanya encara va continuar subministrant minerals a Alemanya.

De l'aïllament al reconeixement internacional

La victòria dels aliats en la Segona Guerra Mundial posà en dubte la supervivència del règim franquista. Britànics i nord-americans van evitar una possible intervenció armada a Espanya, com demanaven alguns països i part de l'opinió pública internacional. Tanmateix, Espanya no fou admesa en les Nacions Unides. A més, l'any 1946 l'ONU recomanà la **retirada dels ambaixadors** d'Espanya, de manera que el règim franquista quedà aïllat políticament i només rebé l'ajut d'alguns països, especialment l'Argentina. A més, l'any 1948 el govern nord-americà decidí **excloure Espanya del Pla Marshall**.

Un fet exterior, la **guerra freda**, capgirà completament la situació i enfortí el règim franquista. La por d'un conflicte militar dels països occidentals amb la Unió Soviètica i l'esclat de la guerra de Corea* (1950) van fer que els Estats Units, interessats a formar un front comú contra el comunisme, replantegessin les seves relacions amb Franco. A poc a poc, tornaren els ambaixadors a Madrid, Espanya ingressà en els **organismes internacionals** –l'Organització Mundial de la Salut, la UNESCO i l'Organització Internacional del Treball–, i els Estats Units van concedir els primers crèdits al règim franquista.

Les relacions amb l'**Església catòlica** tingueren una importància especial per al règim de Franco. L'any 1952 es va celebrar a Barcelona el **Congrés Eucarístic**, amb una participació popular important. Un any més tard, tingué lloc la signatura del **Concordat amb la Santa Seu**, mitjançant el qual es confirmava la confessió catòlica de l'Estat, s'atorgava a l'Església una influència decisiva en la vida civil i, a més, les publicacions de l'Església catòlica restaven exemptes de censura. Per part de l'Estat, el fet més destacable era que el seu

El desembre de 1959 el president nord-americà Eisenhower visità oficialment Espanya i s'entrevistà amb el general Franco.

cap, és a dir, Franco, tenia el dret de presentació dels bisbes, un antic privilegi dels reis d'Espanya d'acord amb el qual el monarca proposava al papa de Roma una terna de candidats per cobrir una vacant episcopal. El Concordat va estar en vigor fins a l'aprovació de la Constitució espanyola de 1978.

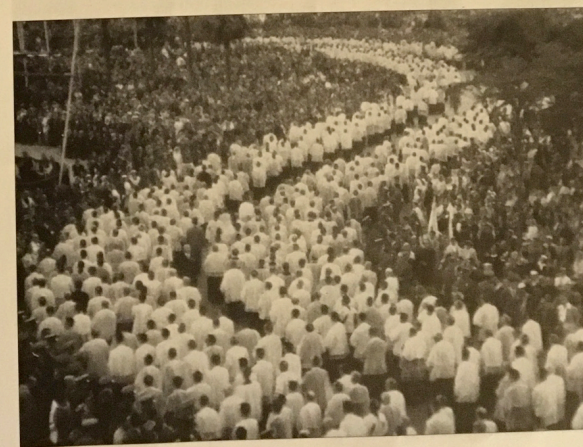
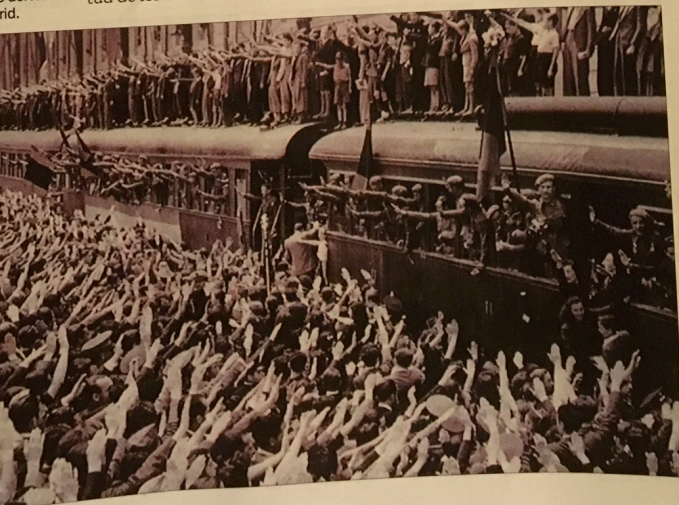
El setembre de 1953 el règim franquista aconseguí un èxit diplomàtic decisiu, amb la signatura d'un acord de cooperació econòmica i militar amb els **Estats Units**, conegut com a **pacte de Madrid**. Mitjançant aquest acord, els Estats Units van aconseguir unes grans facilitats militars en territoris espanyols (bases militars a Torrejón, Sagrassa i Rota, entre altres), alhora que es comprometien a renovar l'obsolet material de l'exèrcit es-

panyol i a concedir un ajut econòmic important. Les bases militars eren de sobirania conjunta, però a la pràctica, els americans podien decidir unilateralment utilitzar-les quan ho consideressin necessari a fi de fer front a una agressió exterior. En deu anys, Espanya va rebre dels Estats Units un ajut econòmic de 1.688 milions de dòlars, a més de 521 milions en concepte d'ajut militar.

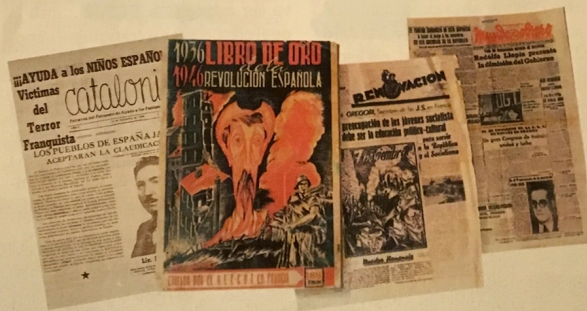
Finalment, l'any 1955 Espanya va ser **admesa a l'ONU**, amb la qual cosa el règim franquista aconseguí el reconeixement internacional. Aquest fet es confirmà definitivament quan, a finals de 1959, el president nord-americà Eisenhower visità oficialment Espanya i tractà públicament el règim franquista com un aliat incondicional.

al seu treball de la guerra Un retrat t de sidèix

up de is de la Azul són tats, amb alcat, a ó del Nord rid.

L'oposició a l'Estat franquista

L'exili

L'exili republicà, que havia començat en els darrers dies de la Guerra Civil, va afectar milers d'espanyols. Unes **350.000 persones** van passar la frontera amb França, on van ser **internades en camps de concentració** en unes condicions extremament dures. Aquesta situació s'agreuà molt quan, el juny de 1940, França fou ocupada per l'exèrcit alemany. Aleshores, un considerable nombre de refugiats espanyols van

ingressar en la resistència francesa, on continuaren la lluita contra el feixisme i participaren activament en l'alliberament de França. D'altres, especialment intel·lectuals, van poder trobar un refugi digne a Mèxic, on van ser ben acollits pel govern d'aquell país. Això no obstant, alguns exiliats espanyols, els menys compromesos políticament, tornaren a Espanya a començaments dels anys quaranta, tot i que, en arribar, molt sovint van haver de fer front a mesures repressives.

La guerrilla

L'acabament oficial de la guerra, l'1 d'abril de 1939, no significà el final de la lluita perquè en molts llocs d'Espanya, especialment on les condicions geogràfiques ho feien possible, van continuar existint les guerrilles. Les partides guerrilleres **maquis** d'orientació ideològica diversa, van dur a terme diferents tipus d'accions: atracaments, sgresstos, atemptats diversos, etc. Els maquis foren combatuts per la guàrdia civil i, de vegades, per l'exèrcit.

La fi de la Segona Guerra Mundial revifà l'activitat guerrillera. El cas més espectacular es produí l'octubre de 1944 quan unes partides comunistes ben armades i disciplinades, que els anys anteriors havien lluitat contra les tropes alemanyes al sud de França, van **envair la Vall d'Aran**. Tot i que aquesta acció fracassà, la guerrilla incrementà les seves accions. A partir de 1947, però, la seva activitat disminuí. Tot i així, a començament dels anys cinquanta encara hi havia algunes partides guerrilleres aïllades a diversos punts d'Espanya.

L'oposició política

Els dirigents dels partits que havien donat suport a la República hagueren **d'exiliar-se**. L'oposició al franquisme es trobava en una situació molt dèbil i extremament dividida perquè els diferents partits desconfiaven els uns dels altres i s'acusaven mútuament de ser els responsables de la derrota. L'antagonisme entre aquestes forces era tan fort que ni tan sols aconseguiren posar-se d'acord per ajudar materialment els exiliats republicans.

A poc a poc, els partits d'oposició anaren constituint **nuclis organitzats a l'interior** que, molt sovint, eren desarticulats per la policia franquista. Des de 1955 la major part dels partits d'oposició a franquisme experimentaren una divisió creixent entre la direcció **exterior** -els exiliats- i els nuclis d'

l'interior, cada vegada més nombrosos i actius. Aquests acusaven els dirigents exiliats de dur una política massa passiva. De totes les forces d'oposició, el Partit Comunista d'Espanya era el més ben organitzat; això no obstant, la revolució hongaresa* de 1956 i la invasió soviètica d'aquell país van dividir profundament el partit entre els qui donaven suport a la invasió i els qui no hi estaven gens d'acord.

A més, a l'**exili** hi hagué sempre un **govern republicà**, amb un poder merament simbòlic, que fou reconegut per alguns països. També hi havia un govern basc, presidit per José A. Aguirre, i, com veurem, la Generalitat.

Dins de les files franquistes s'iniciaren les primeres dissidències. Alguns **falangistes**, com Dionisio Ridruejo, es van distanciar del règim i van arribar a formalitzar la seva oposició al franquisme. Més important encara va ser la dissidència dels **monàrquics**. Aquests, que havien donat un suport decidit a les tropes alçades contra la República, ara es mostraven decebuts perquè Franco no estava disposat a restaurar de manera immediata la monarquia en la persona de **Joan de Borbó**, fill i hereu d'Alfons XIII. L'alta noblesa, un cert nombre de procuradors a les Corts i alguns generals manifestaren la seva posició favorable a la tornada immediata a la monarquia. El març de 1945, Joan de Borbó publicà un **manifest** -el manifest de Lausana- en el qual oferia la monarquia com a única garantia de pau i de conciliació per als espanyols. Finalment, l'any 1948 un acord entre Franco i Joan de Borbó permeté que el fill d'aquest, **Joan Carles**, pogués cursar els estudis a Espanya. Tanmateix, les tensions entre Franco i Joan de Borbó es van prolongar fins al final de la Dictadura.

La mobilització social

Amb l'acabament de la guerra, les organitzacions obreres van ser com-

L'actuació dels guerrillers (1943-1949)

Atracaments	5.963
Guerrillers detinguts	3.400
Còmplices detinguts	19.444
Civils morts per la guerrilla	953
Guerrillers morts	2.173
Guàrdies civils morts	257
Soldats de l'exèrcit morts	27
Policies morts	23

Font: F. AGUADO SÁNCHEZ, *El maquis en España*. Madrid, 1975.

↳ El tinent coronel López Tovar (al centre de la fotografia), cap de les forces del maquis que van envair la Vall d'Aran el 1944, amb dos dels seus oficials.

pletament desarticulades. Els sindicats tradicionals van ser declarats il·legals i els seus dirigents van ser perseguits; al mateix temps, el règim imposà una **organització sindical única** i obligatòria de tipus vertical, en la qual s'integraven empresaris, tècnics i obrers. En aquestes condicions, el moviment obrer pràcticament es va aturar, però en algunes ocasions esclataren vagues que posaren de manifest el descontentament dels treballadors.

Ja l'any 1947 **Bilbao** i la seva àrea d'influència fou l'escenari d'un important **moviment vaguístic**. Més important encara va ser la mobilització popular que es produí a **Barge-**

lona l'any 1951 -la **vaga dels tramvies**-. També hi va haver vagues al País Basc i Navarra.

L'any 1956 fou força conflictiu per al règim. Per primera vegada, els **estudiants universitaris** antifalangistes van sortir al carrer i van protagonitzar importants aldarulls. Aquest fet provocà la caiguda de Joaquín Ruiz-Giménez, ministre d'Educació, i dels rectors de les universitats de Madrid i Salamanca.

La primavera d'aquell any es van repetir les protestes obreres al País Basc, Navarra i Catalunya; l'any següent, van ser els miners d'Astúries els qui van protagonitzar un important moviment vaguístic.

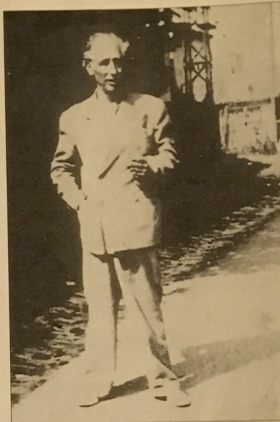

↳ Fotografia clandestina mostra un antifranc als carrers de Barcelona la primavera de 1951.

El franquisme a Catalunya

La repressió política

Amb l'entrada a Catalunya de les tropes nacionals, Franco decretà l'abolició de l'Estatut d'Autonomia de 1932. Tot seguit començà una severa persecució de tots aquells acusats de ser **rojos o separatistes**. Milers de catalans van ser empresonats, i molts altres van ser depurats i expulsats de la seva feina —aquesta mesura afectà especialment col·lectius com els funcionaris de la Generalitat i els mestres—. La repressió va ser tan dura que, entre 1938 i 1957, es calcula que hi hagué a Catalunya unes 3.400 execucions. Una de les víctimes va ser **Lluís Companys**, president de la Generalitat, que fou detingut a França per la Gestapo i extradit a Espanya. Després d'un judici sumariíssim, fet sense cap mena de garantia jurídica, Companys fou afusellat al castell de Montjuïc el 15 d'octubre de 1940. Amb la seva

▲ El president Lluís Companys, fotografiat a Bordeus hores abans de ser lliurat per la policia militar alemanya a les autoritats espanyoles.

execució, el franquisme volia eliminar simbòlicament el catalanisme polític i la Generalitat republicana.

L'intent de genocidi cultural

A Catalunya, la repressió franquista tingué un caràcter específic perquè, a la repressió política, s'hi sumà una sistemàtica i duríssima repressió cultural. Franco tractà Catalunya com un **país enemic ocupat** i perseguí implacablement tots els símbols i manifestacions col·lectives de la nació catalana. Així, els historiadors han pogut parlar de l'existència d'un veritable genocidi cultural contra Catalunya.

Pel seu valor de màxim símbol del país, la **llengua catalana** fou objecte d'una especial persecució. No solament se'n va prohibir l'ús oficial, sinó que fou bandejada de l'escola, els mitjans de comunicació, l'Església, i fins i tot els rètols comercials i la publicitat. L'ús que se'n permetia es limitava, exclusivament, a l'àmbit familiar, i qualsevol infractor d'aquesta norma era objecte d'una sanció econòmica important. A més, es prohibí la publicació de llibres i periòdics en llengua catalana, i també la representació d'obres teatrals en català. Fins i tot els noms dels municipis i, en general, tota la toponímia foren castellanitzats. També es va prohibir la inscripció de noms en català als registres civils.

D'altra banda, tots els **símbols de catalanitat** (la bandera, l'himne, determinades cançons populars, la sardana, etc.) van ser prohibits; el nom de Catalunya fou eliminat dels carrers i places, i també ho van ser els episodis, institucions i personatges representatius de la història de Catalunya. A més, es va retirar de la via pública qualsevol monument que les autoritats franquistes consideraven catalanista.

Amb el final de la Segona Guerra Mundial, però, el règim es veié en la necessitat de donar a l'exterior una imatge de **més tolerància**. Aquest fet explica que, a poc a poc, fos permesa la publicació d'alguns

▲ Franco amb Josep M. de Porcios, alcalde de Barcelona de 1957 a 1973, durant la visita que el dictador va fer a la ciutat el 1963.

▷ Acte falangista al Palau de la Música Catalana de Barcelona, l'octubre de 1939.

llibres i la representació d'algunes obres en llengua catalana. Tanmateix, el català va continuar completament bandejat de l'ensenyament, la premsa, la ràdio i, posteriorment, la televisió, que va començar a emetre des de 1956.

Els franquistes catalans

Malgrat el caràcter profundament anticatalà del franquisme, alguns catalans van donar suport des del primer moment a la Dictadura. Un sector social prou nombrós, ideològicament **conservador**, va identificar-se amb el règim i les institucions franquistes, i alguns van exercir càrrecs polítics de responsabilitat. La major part dels franquistes catalans procedien del **carlisme**, i també hi havia alguns antics simpatitzants de la **Lliga Catalana**. Alguns havien lluitat durant la Guerra Civil en el bàndol franquista agrupats en el Tercio de Nuestra Señora de Montserrat.

D'altra banda, també alguns simpatitzants i antics dirigents de la Lliga van mantenir sempre una **actitud crítica** envers el franquisme i van ser objecte de represàlies, com va ser el cas de l'arquitecte Josep Puig i **Cadafalch**, antic president de la Mancomunitat de Catalunya. Francesc **Cambo**, màxim dirigent de la Lliga, va fer grans aportacions econòmiques al bàndol franquista durant la Guerra Civil, però acabada la guerra, va tenir

profundes discrepàncies amb el règim i va continuar exiliat a Buenos Aires, on morí el 1947.

En canvi, altres antics membres de la **Lliga van col·laborar** de manera destacada amb el règim franquista, si bé no tots ho van fer de la mateixa manera. Alguns —més aviat pocs— van abjurar públicament de les seves idees catalanistes; d'altres, en canvi, van intentar preservar alguns aspectes de la cultura catalana mirant de fer-los compatibles amb l'adhesió al règim franquista. Molts conservadors catalans, però, no van identificar-se mai del tot amb el franquisme perquè, tot i que estaven d'acord amb el **caràcter conservador i catòlic** del règim, rebutjaven completament la repressió lingüística i cultural que el franquisme duia a terme.

Entre els franquistes catalans més destacats, cal esmentar intel·lectuals de prestigi com Eugeni d'Ors i Ferran Valls i Taberner, i polítics com Eduard Aunós, que va ser ministre de Justícia el 1943. Un dels franquistes catalans més notoris va ser **Josep Maria de Porcios**, alcalde de Barcelona entre 1957 i 1973.

De tota manera, cal destacar el fet que molt pocs catalans es van integrar en les organitzacions falangistes. Els representants del govern franquista a Catalunya, els **governadors civils**, van ser gairebé sempre persones procedents d'altres regions espanyoles, sense cap coneixement de Catalunya ni vinculació amb aquest país i, en canvi, amb grans prevencions envers tots els seus símbols i expressions culturals.

L'oposició política i la resistència cultural a Catalunya

▶ Josep Tarradellas va ser elegit president de la Generalitat el 5 d'agost de 1954 a l'ambaixada de la República Espanyola a Mèxic, en l'única sessió celebrada a l'exili pel Parlament de Catalunya. A la foto, surt sota els retrats de Prat de la Riba, Macià i Companys.

▶ Josep Irla, president de la Generalitat de Catalunya entre 1940 i 1954, amb Pau Casals i Carles Pi i Sunyer.

La Generalitat a l'exili

Instal·lats a l'exili, els dirigents polítics catalans intentaren mantenir una representació institucional de Catalunya que pogués presentar-se com a interlocutora amb els països aliats i, acabada la guerra, defensar la causa de Catalunya davant els nous organismes internacionals. Després de l'ocupació de França per l'exèrcit alemany, un grup de catalans residents al Regne Unit fundà, el juliol de 1940, el **Consell Nacional de Catalunya**, presidit per Carles Pi i Sunyer i on

col·laboraven personalitats de prestigi com el metge Josep Trueta. Finalitzada la guerra, el Consell va donar a conèixer el cas de Catalunya a l'ONU i presentà el document *Apel·lació a les Nacions Unides* (abril de 1945), on denunciava la conducta del règim franquista envers el Principat.

D'altra banda, després de l'execució de Companys, **Josep Irla**, fins aleshores president del Parlament de Catalunya a l'exili, assumí les funcions de president de la Generalitat. El 1945 formà un govern a l'exili amb personalitats de dife-

rents partits. L'any 1954 renuncià al càrrec i els diputats al Parlament de Catalunya reunits a Mèxic van elegir president **Josep Tarradellas**, que ho seria fins a l'any 1980.

Els partits i la guerrilla

Les organitzacions polítiques i sindicals anteriors a la Guerra Civil van quedar completament desarticulades amb l'exili i la repressió. Això no obstant, ben aviat es van constituir petits nuclis de resistència que duïen una vida plena de dificultats i, generalment, eren descoberts i dissolts per la policia.

Als antics partits aviat s'hi van afegir noves formacions. Les més importants van ser el **Front Nacional de Catalunya**, fundat l'any 1939, que agrupava elements nacionalistes procedents d'ERC i d'Estat Català, i el **Moviment Socialista de Catalunya** (1945), en el qual militaven persones procedents dels partits d'esquerra (PSUC, POUM); tant el primer com el segon tenien grups clandestins organitzats a l'interior de Catalunya. L'any 1955 es van formar els grups **Crist-Catalunya**, integrats per nacionalistes d'inspiració cristiana; un dels seus dirigents més carismàtics va ser Jordi Pujol, que dugué a terme un important activisme.

Finalment, cal assenyalar la persistència d'una **guerrilla** de caràcter comunista i anarquista que protagonitzà algunes actuacions molt espectaculars. Tanmateix, aviat va desaparèixer i només van continuar la lluita alguns grups aïllats. Els dos darrers dirigents guerrillers catalans van ser Quico Sabatè, abatut el 1960, i Caracremada, mort l'any 1963.

La protesta popular

El fet més rellevant des de mitjan dècada dels cinquanta fou l'emergència d'una protesta obrera i estudiantil cada vegada més forta. Els **universitaris** protagonitzaren una agitació creixent des de 1956, i la universitat fou clausurada per

autoritats franquistes. Des d'aleshores, la Universitat de Barcelona es va convertir en un focus de tensió antifranquista permanent que aniria augmentant els anys següents.

També els **obres industrials** protagonitzaren mobilitzacions laborals, sobretot en les grans empreses –Pegaso, Hispano Olivetti, SEAT, La Maquinista, etc.

La **vaga dels tramvies** de 1951 va ser la mobilització popular més important de la postguerra. Aquesta fou una protesta dels ciutadans de Barcelona per l'increment del preu del bitllet aprovat per les autoritats. La resposta popular fou tan contundent –ningú no agafà els tramvies–, que el govern anul·là l'augment de les tarifes i destituí el governador civil i l'alcalde de Barcelona.

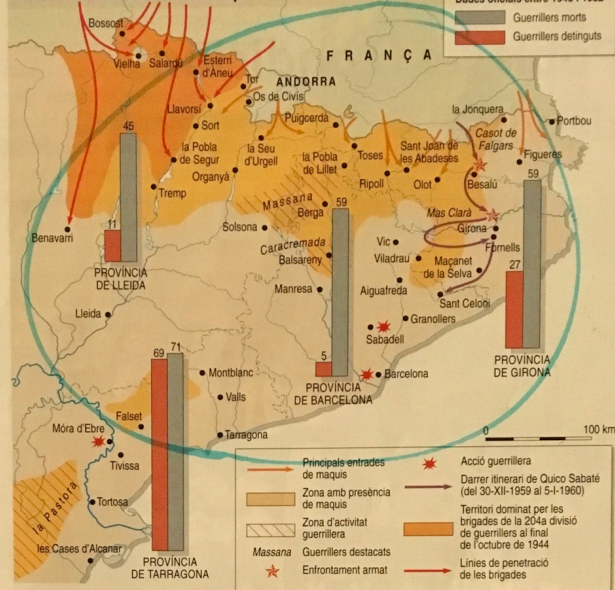
La lluita per la cultura

En el camp cultural, els intel·lectuals que no havien abandonat Catalunya i els qui ja havien retornat de l'exili iniciaren la difícil tasca de **redreçar la cultura catalana**, que, com hem estudiat, era objecte d'una repressió sistemàtica. En la clandestinitat es van reorganitzar institucions tan importants com l'**Institut d'Estudis Catalans** i els **Estudis Universitaris Catalans**, on s'impartiren, en pisos particulars, ensenyaments d'història de Catalunya i de literatura catalana. Molt lentament, es posà en marxa una activitat editorial que s'aniria normalitzant amb el pas dels anys. El 1946 va sortir el primer número de la revista literària *Ariel* i l'any següent es creava el **primer premi literari en català**.

A l'exili, principalment a Mèxic, els intel·lectuals catalans van editar un nombre considerable de llibres i revistes culturals. També a l'exili es van reprendre els Jocs Florals, primer a Amèrica i, des de 1946, a Europa.

És important destacar, així mateix, el revifament del **moviment escolta**. Sota l'aixopluc d'algunes

Zones rurals d'actuació del maquis

personalitats de l'Església, i amb una inspiració catòlica i catalanista, l'escoltisme va aconseguir enquadrar una part del jovent català i, així, limitar la influència de les organitzacions juvenils falangistes.

D'altra banda, les **festes de l'entronització de la Mare de Déu de**

Montserrat (1947) van fer possible que catalans que havien lluitat en bàndols diferents durant la guerra col·laboressin en una mateixa tasca. Per primera vegada des de l'acabament de la guerra, la llengua catalana fou utilitzada en un acte públic.

Població i condicions de vida

La Guerra Civil tingué una incidència molt negativa sobre la població espanyola. Als morts provocats pel conflicte i per la **dura postguerra**, que encara avui són difícils de quantificar, cal afegir-hi els centenars de milers de persones que marxaren a l'exili. La guerra ocasionà, a més d'una supermortalitat, una clara caiguda de la natalitat. Malgrat la crisi demogràfica plantejada pel conflicte, la **població espanyola augmentà** d'una manera important entre 1940 i 1959.

L'augment demogràfic

L'any 1940 la població d'Espanya era de 25.874.000 persones, el 1950 ja arribava als 27.977.000 habitants i l'any 1960 superava els 30 milions. Aquest augment de població també es donà a Catalunya, que passà de 2.890.000 habitants l'any 1940 a tenir-ne 3.240.000 l'any 1950 i prop de 4 milions l'any 1960.

Aquest increment tan important de població s'explica per l'e-

xistència d'un **elevat creixement vegetatiu**. Cal tenir en compte que la taxa de natalitat es mantingué entre 1940 i 1959 força elevada, al voltant del 20% anual, alhora que la taxa de mortalitat va disminuir progressivament: 16,5% l'any 1940 i 8,8% el 1959. Així, el creixement vegetatiu va passar del 7,8% el 1940 al 12,8% el 1959. A Catalu-

Distribució de la població activa espanyola (en %)				
Sector	1930	1940	1950	1960
Agricultura i pesca	45,51	50,5	47,0	41,7
Indústria i construcció	26,51	24,0	21,5	31,8
Serveis	27,98	24,1	24,9	26,5
Actius no classificats	-	1,4	6,6	-
	100	100	100	100

Font: María Teresa PEREZ PICAZO, *Historia de España del siglo xx*. Barcelona: Crítica, 1996; Ramón TAMAMES, *La República*. La era de Franco. Madrid: Alianza Universidad, 1977.

Distribució de la població activa catalana (en %)				
Sector	1930	1940	1950	1960
Agricultura i pesca	26,3	26,2	22,4	16,2
Indústria i construcció	51,3	43,6	47,8	51,7
Serveis	22,4	30,2	29,8	32,1
	100	100	100	100

Font: *Historia económica de la Catalunya contemporánea*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1989.

nya la natalitat s'incrementà notablement en aquells anys, tot i que es mantingué en uns nivells més baixos que la mitjana estatal. La taxa de mortalitat era també lleugerament inferior a l'espanyola.

El fenomen migratori

Les **migracions interiors del camp a les ciutats** més importants i, en general, a les capitals de província tingueren una importància creixent des de 1950, sense arribar, però, a la que tindrien en els anys seixanta. Entre 1951 i 1960 un milió de persones van abandonar el camp per anar a viure als nuclis industrials, fet que comportà a les províncies de l'interior d'Espanya perdessin població de manera significativa.

D'altra banda, les migracions exteriors a **Hispanoamèrica** es reupregueren a l'acabament de la Segona Guerra Mundial; contràriament, però, a allò que havia succeït en períodes anteriors, els espanyols emigraren cada cop menys a l'Argentina, país que iniciava una regressió econòmica, i en canvi, ho feren cada vegada més a altres països de l'Amèrica del Sud, com Veneçuela, que aquells anys registraven una expansió econòmica important.

A les acaballes dels anys cinquanta, però, l'emigració espanyola a Hispanoamèrica inicià una rà-

pida davallada, mentre començava l'emigració als països més industrialitzats de l'**Europa occidental**—especialment França i Alemanya—, fenomen que prendria unes dimensions extraordinàries en els anys seixanta.

La distribució de la població activa

En relació amb la distribució de la població activa per sectors econòmics, el fet més destacable fou la **progressiva disminució de la població ocupada en el sector primari** i l'increment paral·lel de la població industrial. De tota manera, cal destacar el fet que l'any 1940 la població agrícola era superior a la que hi havia abans de la guerra i representava el 50,5% de la població activa total; aquell any, la població ocupada en la indústria era, només, el 24%. En canvi, l'any 1960 les coses havien canviat: els agricultors eren el 41,7% de la població activa espanyola, i els obrers industrials, el 31,8%.

Les condicions de vida

La postguerra espanyola va implicar per a la majoria de la població espanyola un greu empitjorament de les condicions de vida. Aquesta situació era encara molt més complicada per a milers de persones que havien pertangut a organitzacions republicanes i catalanistes, o que simplement hi havien simpatitzat, la major part de les quals van perdre la feina i van haver de guanyar-se la vida fent tota mena d'oficis sovint precaris i mal pagats.

Un dels símbols més evidents de les privacions d'aquells anys va ser el **racionament dels aliments**, que es prolongà fins a l'any 1951. Per aconseguir els aliments, cada família havia de proveir-se d'una cartilla de racionament que els assignava, en funció dels seus béns, una determinada quantitat d'aliments bàsics. Aquests aliments es podien adquirir, generalment des-

prés de fer una llarga cua, al mercat oficial al preu fixat pel govern. Però com que les racions eren molt escasses i insuficients, la gent no tenia més remei que adquirir més productes al **mercat negre (estraperlo)**, fet que va fer possible l'enriquiment d'especuladors desaprensus. L'encariment dels productes feia que els treballadors haguessin de dedicar la major part del seu migrat salari a l'adquisició d'aliments i productes de primera necessitat. La desnutrició, la fam i les malalties—el tifus i la tuberculosi, entre altres—van acompanyar bona part de la població espanyola fins a l'arribada de l'ajuda americana, ja entrats els anys cinquanta. Aquesta situació va ser especialment greu entre la població urbana.

A més, durant gairebé vint anys la població va haver de suportar les constants **restriccions elèctriques**, que afectaven els usos quotidians i també la producció industrial.

D'altra banda, els espanyols van haver d'adaptar-se a l'**estricta moral nacionalcatòlica** que imposava la dictadura franquista. Els espectacles públics, el teatre i el cinema van ser objecte d'una severa **censura**; moltes obres van ser prohibides; d'altres, molt retallades, i algunes van quedar amb els diàlegs completament canviats, cosa que les feia pràcticament incomprendibles. Les autoritats franquistes tam-

bé van imposar normes molt severes per a activitats tan simples com banyar-se a la platja. D'altra banda, l'homosexualitat va ser reprimida amb duresa.

La **religió catòlica** va imposar-se a tota la població. Tothom havia de ser batejat, els noms havien de ser els propis del santoral catòlic i l'**assistència** a les cerimònies religioses era pràcticament **obligatòria**. El culte públic de qualsevol religió que no fos la catòlica va estar prohibit durant molts anys.

L'autarquia

De l'autarquia a la liberalització econòmica

Tal com van fer els règims feixistes d'Itàlia i Alemanya, el franquisme impulsà una política econòmica autàrquica de caràcter nacionalista. L'objectiu preferent del govern era que Espanya es convertís en un país autosuficient en matèria econòmica i, per tant, que el volum d'importacions, agrícoles i industrials, es reduís tant com fos possible.

La política autàrquica significava, a més, que l'Estat exercia un veritable control sobre el conjunt de l'economia (dirigisme econòmic) amb la fixació de preus i salaris, la limitació de les importacions, la restricció de la inversió de capitals estrangers –les empreses havien de tenir una majoria de capital espanyol–, així com la nacionalització d'algunes empreses que considerava d'interès preferent, com ara els ferrocarrils (creació de RENFE) i Telefónica.

Acabada la Guerra Civil, l'economia espanyola entrà en una fase d'estancament que es prolongà fins a començaments dels anys cinquanta. La guerra havia malmès parcialment l'equipament industrial i les infraestructures havien quedat molt afectades. També l'agricultura se'n ressentí molt, amb la disminució de la superfície cultivada i la dràstica reducció del nombre de caps de bestiar.

D'altra banda, a diferència del que havia succeït entre 1914 i 1918, l'impacte de la Segona Guerra Mun-

▲ Cartel·la que incita a comprar productes espanyols durant els anys de l'autarquia.

dial no afavorí gens el desenvolupament econòmic d'Espanya. A més, acabat el conflicte, Espanya fou exclosa del Pla Marshall a causa de l'existència del règim franquista i de la seva col·laboració amb els règims feixistes. No va ser fins l'any 1951 i, sobretot, des de 1953 que, gràcies a l'ajut nord-americà, l'economia espanyola superà els índexs de producció i de renda per càpita que tenia abans de 1936.

El fracàs de la política autàrquica dugué, a partir de 1951, a un canvi d'actitud del govern. Es posà en marxa una política econòmica que, sense deixar de ser formalment autàrquica, encetava un procés gradual de liberalització. Aquesta nova

orientació econòmica culminà l'any 1959 amb l'aprovació del denominat Pla d'Estabilització.

L'agricultura

L'any 1939 l'agricultura ocupava, com hem vist, més de la meitat de la població activa espanyola. D'altra banda, la victòria militar del franquisme comportà la paralització de la reforma agrària iniciada per la República i la devolució de les finques expropiades als antics propietaris. Un gran nombre de camperols, doncs, continuaren sense terres, mentre persistia el problema del latifundisme al sud d'Espanya. Les autoritats franquistes promogueren algunes tímides mesures reformistes amb la creació de l'Institut Nacional de Colonització (INC), que impulsà l'extensió del regadiu, la concentració parcel·laria i l'establiment de colons, sense modificar, però, l'estructura de la propietat agrària.

El sector agrari travessà una profunda crisi en la postguerra, a causa d'un conjunt de factors: la reducció dels animals de tir, la disminució d'adobs, l'escassetat de maquinària, l'adversitat climatològica i la inadequada política agrària del règim. En conjunt, durant molts anys, la superfície cultivada, la producció i els rendiments foren inferiors als d'abans de 1936. L'escassetat de les collites provocà l'aparició de la fam a moltes zones d'Espanya i la necessitat d'importar grans quantitats de blat estranger.

L'agricultura fou sotmesa a un estricte control de l'Estat, amb la creació de diversos organismes com el Servicio Nacional del Trigo i la Comisaría Nacional de Abastecimientos y Transportes. L'Estat fixà els preus dels productes bàsics i, en primer lloc, del blat. Els agricultors havien de lliurar la major part de les collites a aquests preus; d'aquesta manera, les autoritats creien assegurar l'avituallament de la població. La realitat, però, va ser molt distinta: les collites no augmenta-

ren, el racionament dels aliments es prolongà fins a l'any 1951, els preus es van disparar i proliferà el mercat negre de productes agrícoles. Tot i el dinamisme de sectors com el de les exportacions de taronges, en conjunt l'agricultura espanyola no recuperà els nivells de producció anteriors a la Guerra Civil fins a finals dels anys cinquanta.

La indústria

La situació de la indústria no va ser gaire millor durant els anys de postguerra. El rígid control que exercia l'Estat, les dificultats per a la importació de matèries primeres i maquinària i les constants interrupcions d'energia elèctrica van fer que l'activitat industrial experimentés un creixement lent. Sols a partir de 1951 es registrà una reactivació de l'activitat industrial i s'aconseguí superar les quotes de producció de 1929. A Catalunya aquest redreçament tingué molta veure amb l'establiment a Barcelona de la fàbrica d'automòbils SEAT, que, a més de crear un gran nombre de llocs de treball, va estimular l'aparició de nombrosos tallers i indústries d'accessoris.

Un dels fets més destacats en matèria industrial va ser la fundació, el setembre de 1941, de l'Institut Nacional de Industria (INI), que imitava el que Mussolini havia establert a Itàlia. L'objectiu de l'INI era la creació d'un potent grup

▲ Els cotxes moguts amb aparell de gasogeno van ser una conseqüència de l'autarquia i del racionament energètic dels anys de la postguerra.

▲ Eva Perón, durant la visita que va fer a Espanya i L'Argentina va ser un dels pocs països que va trencar l'aïllament internacional del règim i va enviar importants quantitats d'aliments a Espanya. A l'esquerra, cucs de clients davant una sabateria a Madrid l'any 1941.

d'empreses industrials propietat de l'Estat en aquells sectors que es consideraven d'interès estratègic i on la iniciativa privada era gairebé inexistente. Les empreses de l'INI eren, sobretot, les que tenien una finalitat militar i paramilitar (fabricació d'armament, construcció naval, aviació, vehicles, etc.), així com les dedicades a l'explotació de recursos naturals, la producció d'energia elèctrica i la substitució d'importacions. Val a dir que la creació d'aquestes empreses no obeïa a interessos estrictament econòmics, sinó que responia més aviat a objectius polítics, militars i estratègics; això feia que moltes no fossin competitives i només podien sostenir-se gràcies a la constant aportació de capital de l'Estat.

Evolució de la producció agrícola (milers de tones)

Anys	Blat	Ordi	Raïm	Olives	Patates	Taronges
1931-1935	4.364	2.394	19.756	349	5.010	1.044
1950-1954	3.902	1.904	17.624	345	3.775	1.057
1955-1959	4.452	1.804	18.239	344	4.245	1.086

Font: María Teresa Pérez Picazo, *Historia de España del siglo xx*. Barcelona: Crítica, 1996.

1. Un discurs de Franco

Tot just acabada la Guerra Civil, va tenir lloc a Madrid una gran desfílada militar que es va denominar «Desfile de la Victoria». Aquests tipus d'exhibicions es van continuar fent amb el mateix nom fins a la mort del dictador. En aquella primera ocasió, el general Franco va pronunciar un discurs, del qual reproduïm aquest fragment:

Personalitat del dictador, dues postguerra.

Yo quisiera, españoles, que la unidad sagrada que aliena en vuestro común entusiasmo, y en el fervor por la obra de nuestros combatientes, no decaiga jamás; ha sido la base de nuestra Victoria, y en ella se asienta el edificio de la nueva España.

Yo no puedo ocultaros en este día los peligros que todavía acechan a nuestra Patria. Terminó el frente de la guerra, pero sigue la lucha en otro campo.

La Victoria se malograria si no continuásemos con la tensión y la inquietud de los días heroicos, si dejásemos en libertad de acción a los eternos disidentes, a los rencorosos, a los egoístas, a los defensores de una economía liberal que facilitaba la explotación de los débiles por los mejor dotados.

No nos hagamos ilusiones: el espíritu judaico que permitía la alianza del gran capital con el marxismo que sabe tanto de pactos con la revolución antiespañola, no se extirpa en un día, y aletea en el fondo de muchas conciencias.

Mucha ha sido la sangre derramada y mucho ha costado a las madres españolas nuestra Santa Cruzada para que permitamos que la Victoria pueda malograrse por los agentes extranjeros infiltrados en las empresas o por el torpe murmurar de gentes mezquinas y sin horizontes.

Hacemos una España para todos; vengan a nuestro campo los que, arrepentidos de corazón, quieran colaborar a su grandeza; pero si ayer pecaron, no esperen les demos el espaldarazo mientras no se hayan redimido con sus obras.

Discurs del Dia de la Victoria, pronunciat per Franco a Madrid el 19 de maig de 1939

- Resumeix l'argumentació d'aquest text.
- Segons Franco, quins eren els enemics d'Espanya?
- Quin sentit té l'expressió «espíritu judaico»? Es pot relacionar amb algun fet o ideologia d'aquella època?
- Què era la Santa Cruzada que s'esmenta en el text?
- Creus que el discurs de Franco cercava la reconciliació dels espanyols?

2. El Fuero de los españoles

A les acaballes de la Segona Guerra Mundial, i coincidint amb la celebració del novè aniversari del començament de la Guerra Civil, el franquisme va aprovar una de les seves lleis fonamentals el *Fuero de los españoles*, el qual volia donar una aparença més oberta a la dictadura franquista.

Art. 1. El Estado español proclama como principio rector de sus actos el respeto a la dignidad, la integridad y la libertad de la persona humana, reconociendo al hombre, en cuanto portador de valores eternos y miembro de una comunidad nacional, titular de deberes y derechos, cuyo ejercicio garantiza en orden al bien común.

Art. 2. Los españoles deben servicio fiel a la Patria, lealtad al Jefe del Estado y obediencia a las Leyes.

Art. 6. La profesión y práctica de la Religión Católica, que es la del Estado español, gozará de la protección oficial.

Nadie será molestado por sus creencias religiosas ni el ejercicio privado de su culto. No se permitirán otras ceremonias ni manifestaciones externas que las de la Religión Católica.

Art. 7. Constituye título de honor para los españoles el servir a la Patria con las armas.

Todos los españoles están obligados a prestar este servicio cuando sean llamados con arreglo a la Ley.

Art. 8. Por medio de Leyes, y siempre con carácter general, podrán imponerse las prestaciones personales que exijan el interés de la Nación y las necesidades públicas.

Art. 12. Todo español podrá expresar libremente sus ideas mientras no atenten a los principios fundamentales del Estado.

Art. 16. Los españoles podrán reunirse y asociarse libremente para fines lícitos y de acuerdo con lo establecido por las Leyes. [...]

Art. 24. Todos los españoles tienen el derecho y el deber de ocuparse en alguna actividad socialmente útil.

Art. 28. El Estado español garantiza a los trabajadores la seguridad de amparo en el infortunio y les reconoce el derecho a la asistencia en los casos de vejez, muerte, enfermedad, maternidad, accidentes de trabajo, invalidez, paro forzoso y demás riesgos que pueden ser objeto de seguro social.

Fuero de los españoles (17 juliol 1945)

- Resumeix breument el contingut de cada article.
- ¿Creus que el *Fuero de los españoles* era una veritable constitució? Raona la resposta.
- Segons aquest text, ¿l'Espanya de Franco era un Estat confessional? Per què?
- ¿Penses que hi havia una veritable llibertat d'expressió? Per què?
- Comenta el contingut de l'article 28.

3. Principios del Movimiento Nacional

El 17 de maig de 1958 es va aprovar un nou text bàsic del règim franquista: la *Ley de principios fundamentales del Movimiento Nacional*. Repetia els principis bàsics del falangisme i es considerava

Yo, Francisco Franco Bahamonde, Caudillo de España, consciente de mi responsabilidad ante Dios y ante la Historia, en presencia de las Cortes del Reino, promulgo como Principios del Movimiento Nacional, entendido como comunión de los españoles en los ideales que dieron vida a la Cruzada, los siguientes:

I. España es una unidad de destino en lo universal. El servicio a la unidad, grandeza y libertad de la Patria es deber sagrado y tarea colectiva de todos los españoles.

II. La Nación española considera como timbre de honor el acatamiento a la Ley de Dios según la doctrina de la Santa Iglesia Católica, Apostólica y Romana, única verdadera y fe inseparable de la conciencia nacional, que inspirará su legislación.

IV. La unidad entre los hombres y las tierras de España es intangible. La integridad de la Patria y su independencia son exigencias de la comunidad nacional. Los Ejérci-

tos de España, garantía de su seguridad y expresión de las virtudes heroicas de nuestro pueblo, deberán poseer la fortaleza necesaria para el mejor servicio.

V. La comunidad nacional se funda en el hombre, como portador de valores eternos, y en la familia, como base de la vida social; pero los intereses individuales y colectivos han de estar subordinados siempre al bien común de la Nación, constituida por las generaciones pasadas, presentes y futuras. La Ley ampara por igual el derecho de todos los españoles.

VII. El pueblo español, unido en un orden de Derecho, informado por los postulados de autoridad, libertad y servicio, constituye el Estado Nacional. Su forma política es, dentro de los principios inmutables del Movimiento Nacional y de cuanto determinan la Ley de Sucesión y demás Leyes fundamentales, la Monarquía tradicional, católica, social y representativa. [...]

Principios del Movimiento Nacional (17 maig 1958)

DOCUMENTS I ACTIVITATS

una llei que no podia ser modificada. Qualsevol persona que acceptés una responsabilitat en nistració havia de jurar aquesta llei en prendre possessió del seu càrrec.

- a Fes el resum del contingut de cada punt.
- b Compara'ls amb els articles del *Fuero de los españoles*. Hi trobes cap diferència significativa?
- c Com explicaries l'expressió «Yo, Francisco Franco Bahamonde, Caudillo de España, cete de mi responsabilidad ante Dios y ante la Historia»?

4. Un exemple de depuració en l'ensenyament

La repressió franquista va afectar de manera especial el funcionariat i, més especialment l'ensenyament en tots els seus graus.

▲ Aula d'una escola d'educació primària el 1949.

- a Per què creus que la repressió franquista va afectar especialment els docents?
- b Què vol dir l'expressió «Año de la Victoria»?
- c Busca informació sobre Joaquim Xirra i redacta una enciclopèdia. Després, redacta una biografia breu.

Madrid, 29 de juliol de 1939. Año de la Victoria.

Tomás Domínguez Arévalo

Ordre del 29 de juliol de 1939

5. Les Nacions Unides contra Franco

El 12 de desembre de 1946, l'ONU va aprovar una resolució —que reproduïm a la pàgina 10— sobre el que s'anomenava la «qüestió espanyola», la qual condemnava el règim franquista i manava l'exclusió d'Espanya de tots els organismes internacionals.

- a Resumeix la posició de les Nacions Unides davant el règim franquista. Com el qualificaries?
- b Què és i quines funcions té el Consell de Seguretat de l'ONU? A quines mesures es pot referir la resolució quan recomana que «el Consell de Seguretat estudiï les mesures necessàries per prendre per posar remei a la situació»?
- c Quin fet exterior capgirà completament la situació d'aïllament del règim franquista?

Resolució 39 (I) de l'Assemblea General de l'ONU sobre la qüestió espanyola

L'Assemblea General,

Convençuda que el govern feixista de Franco a Espanya va ser imposat al poble espanyol per la força amb l'ajuda de les potències de l'Eix, a les quals va donar ajut material durant la guerra. Aquest govern no representa el poble espanyol, i pel seu continu domini d'Espanya fa impossible la participació en assumptes internacionals del poble espanyol amb els pobles de les Nacions Unides;

Recomana que s'exclouï el govern espanyol de Franco com a membre dels organismes internacionals establerts per les Nacions Unides o que hi tinguin nexes, i de la participació en conferències o altres activitats que puguin ser empreses per les Nacions Unides o per aquests

organismes, fins que s'instauri a Espanya un govern nou i acceptable.

Pel desig, a més, d'assegurar la participació de tots els pobles amants de la pau, fins i tot el poble d'Espanya, en la comunitat de nacions,

Recomana que, si dins d'un temps raonable no s'ha establert un govern l'autoritat del qual emani del consentiment dels governats, que es comprometi a respectar la llibertat de paraula, de culte i de reunió, i estigui disposat a efectuar promptament eleccions en què el poble espanyol, lliure d'intimidació i violència i sense tenir en compte els partits, pugui expressar la seva voluntat, el Consell de Seguretat estudiï les mesures necessàries que s'han de prendre per posar remei a la situació;

Recomana que tots els membres de les Nacions Unides retirin immediatament els seus ambaixadors i ministres plenipotenciaris a Madrid. [...]

Cinquanta-novena reunió plenària (12 desembre 1946)

6. Anul·lació del Parlament de Catalunya i de les seves lleis

La revolta militar de juliol de 1936 cercava dos grans objectius: evitar el govern de les esquerres i, també, suprimir l'autonomia de Catalunya. Amb l'entrada de l'exèrcit franquista en terres catalanes l'abril de 1938, Franco va abolir l'Estatut de Catalunya. Ja acabada la guerra, el règim franquista va anul·lar tota l'obra legislativa duta a terme pel Parlament de Catalunya durant els anys d'autonomia.

La Ley de cinco de abril de mil novecientos treinta y ocho afirmando los principios que informan el espíritu de nuestro salvador Movimiento, declaró en su preámbulo sin validez jurídica, desde el diecisiete de julio de mil novecientos treinta y seis, el Estatuto de Cataluña, reflejo exacto de un régimen profundamente disgregador, que implicaba la negación de aquellos vínculos consustanciales con la unidad nacional.

Pero en su parte dispositiva sólo dedujo las consecuencias de tal invalidez en el orden administrativo, sin hacer referencia a otras cuestiones jurídicas de señalada importancia que la intervención de Parlamento Catalán y del Tribunal de Casación provocaron en el orden del Derecho civil con sus audacias reformadoras; por lo cual se hace imprescindible completar las disposiciones de la mencionada Ley, extendiendo los efectos del principio

sentado en ella a los problemas planteados por la legislación y jurisprudencia regional derivados del invalidado Estatuto de Cataluña. En su virtud,

DISPONGO:

Artículo único. Quedan sin efecto y, por tanto, dejarán de aplicarse desde esta fecha, todas las leyes, disposiciones y doctrinas emanadas del Parlamento de Cataluña y del Tribunal de Casación, restableciéndose en toda su integridad el derecho existente al promulgarse el Estatuto.

Así lo dispongo por la presente Ley, dada en Burgos el ocho de septiembre de mil novecientos treinta y nueve, Año de la Victoria.

Francisco Franco

BOE (30 setembre 1939)

- a Què vol dir l'afirmació que l'Estatut de Catalunya era «reflejo exacto de un régimen profundamente disgregador»? Hi estàs d'acord? Justifica la resposta.
- b De quina manera creus que el contingut d'aquest decret podia afectar els ciutadans de Catalunya? Posa'n exemples.

7. La repressió cultural

A més de suprimir l'Estatut i d'anul·lar les lleis del Parlament de Catalunya, la dictadura franquista exercí una implacable persecució de tots els símbols de catalanitat. La llengua catalana va ser deixada de l'ensenyament, de les esglésies, dels mitjans de comunicació i, fins i tot, de la pulcrificació. Els infractors eren castigats amb fortes multes i, en alguns casos, amb penes de presó.

dependan o prevenciones que subsistan y que no e redactados en castellano sustituyéndolos por los correspondientes en este idioma.

Al mismo tiempo dispondrán que aquellos particulares cuyos establecimientos tengan rótulos, letreros o señales los sustituyan por sus iguales en castellano si existieran.

[...] Se da un plazo que finaliza el día 1.º del próximo mes de mayo para el cumplimiento de la presente Circular del cual son responsables los señores Alcaldes y a quienes darán la máxima publicidad.

¡Saludo a Franco! ¡Arriba España!
Tarragona, 18 de abril de 1939. Año de la Victoria
El Gobernador Civil, Mateo Torres Besta

ORDEN PÚBLICO. MULTAS

A Martín Casadesús, cien peseta presentar instancia con el sello en el original.

La Vanguardia Española (17 agost 1939)

GOBIERNO CIVIL. Circular n.º 15 RÓTULOS, LETREROS, ETC.

Declarado único idioma oficial el castellano, es natural, dando con ello sentido de unidad, que todo rótulo, letrero, cartel, etc. que esté expuesto al público sea redactado en el idioma oficial.

Por otra parte, es igualmente lógico que los nombres de las calles, los carteles indicadores de servicios de circulación, de establecimientos y cuantas prevenciones se expongan al público sean asequibles y comprensibles para aquellos españoles no oriundos de esta Región y presten su finalidad a los extranjeros que visitan nuestra Patria única. Teniendo en cuenta las anteriores consideraciones, los señores Alcaldes procederán desde el momento de la publicación de la presente Circular a suprimir todo rótulo o letrero de calles, establecimientos que de ellos

GERONA. SANCIONES GUBERNATIVAS

Por el gobernador civil ha sido sancionado con 5.000 pesetas don José Paltré Roig, director gerente de la empresa de coches Autobuses Gregori por tener y utilizar billetes para el servicio, impresos en idioma no nacional.

Solidaridad Nacional (8 octubre 1939)

- a Com justificava el governador civil Mateo Torres la prohibició de la llengua catalana?
- b Què vol dir l'expressió «idioma no nacional»?

8. La dona sota el franquisme

Las mujeres nunca descubren nada; les falta, desde luego, el talento creador, reservado por Dios para inteligencias varoniles; nosotras no podemos hacer más que interpretar, mejor o peor, lo que los hombres nos dan hecho.

Fragment d'un discurs de Pilar Primo de Rivera, presidenta de la Sección Femenina (1942)

La victòria franquista a la Guerra Civil va comportar la pèrdua dels drets que la dona havia aconseguit durant la Segona República. Les noves lleis franquistes deixaven les dones relegades a un paper secundari i dependent, el de mares i esposes, i en una situació d'inferioritat jurídica i legal.

La nova legislació franquista va posar fi a l'equiparació legal entre l'home i la dona. De nou, la dona es veia mancada de qualsevol capacitat legal i el marit s'erigia en administrador dels seus béns i en el seu representant davant la llei. [...] Es va anul·lar el dret al divorci i es van declarar nuls tots els divorcis concedits durant el període republicà. Els anticonceptius van ser prohibits i l'avortament va ser durament condemnat, fins i tot en casos en què la mare corria perill. El codi penal va tornar a establir el delicte d'adulteri per a la dona, mentre que penalitzava només amb el desterrament el marit que, havent sorprès la dona en una relació adúltera, la matava. Pel que fa a l'educació, el franquisme va suposar el retorn a les formes més estrictes de segregació escolar, que van

anar acompanyades d'un menyspreu absolut pels valors considerats femenins i d'una creença ferma en la posició subalterna de les dones. Es va prohibir la coeducació i es va mantenir una separació de sexes rigorosa fins i tot per als professors, que només podien fer classes a alumnes del seu mateix sexe. El resultat va ser l'inferior nivell educatiu de les nenes i un ensenyament encaminat cap a assumir el paper de mestressa de casa. En el terreny laboral, la legislació tampoc no va afavorir la dona, ja que es van suprimir totes les disposicions republicanes sobre la maternitat i el treball femení. S'exaltava de nou el paper domèstic de la dona i es deia que la seva «funció suprema» era tenir cura dels fills.

C. GATELL, *Dones d'ahir, dones d'avui* (1993)

- a Resumeix les idees del text de C. Gatell.
- b Com resumiries, en una sola frase, el paper que el franquisme reservava a la dona?
- c Busca informació sobre Pilar Primo de Rivera. De qui era germana? Quins càrrecs ocupà durant la Dictadura? Fes una valoració crítica de les seves paraules, extretes d'un discurs de 1942.
- d Busca informació sobre la Sección Femenina i comenta el text aparegut a la revista *Medina*.

La vida de toda mujer, a pesar de cuanto ella quiera simular –o disimular– no es más que un eterno deseo de encontrar a quien someterse. La dependencia voluntaria, la ofrenda de todos los minutos, de todos los deseos y las ilusiones, es el estado más hermoso, porque es la absorción de todos los malos gémenes –vanidad, egoísmo, frivolidades– por el amor.

'Medina', revista de la Sección Femenina –organització de dones de Falange Española– (13 agost 1944)

PER SABER-NE MÉS

UNA COL·LECCIÓ DE DVD: *Los años del No-Do. Lo que se contaba y ocultaba durante la Dictadura*

Fitxa tècnica:

Planeta DeAgostini i RTVE Comercial. Última edició: setembre del 2008.

Per a aquesta unitat són importants els DVD de l'1 («1939-1940: Vencedores y vencidos») al 18 («1958: Los principios fundamentales»).

Aquesta col·lecció de DVD mostra els fets més importants de la història d'Espanya durant la Dictadura. La base dels diferents documentals són les imatges dels arxius de RTVE i del *No-Do*, noticiari documental utilitzat com a eina de propaganda política per part del règim de Franco. Juntament amb el so original dels documents, una veu en off permet seguir els principals esdeveniments de l'any a què fa referència cada DVD, afegint altres fonts informatives al testimoni directe. Cada DVD s'estructura com un telenotícies. S'hi destaquen les principals notícies de l'any, nacionals i internacionals, i els fets més rellevants pel país en les àrees de política, economia, societat, esports, cultura i vida quotidiana. La inserció de videoclips de música, publicitat, pel·lícules i programes de TVE, així com una selecció de revistes i objectes representatius de l'època, dóna una visió més completa dels usos i costums dels espanyols durant l'etapa franquista.

